

TEHNICA DETALIULUI CA RELEVARE A SCINDĂRII SOCIALE ÎN ROMANUL *OAMENI DIN CHIȘINĂU* DE DUMITRU CRUDU

Inga MOȘNEGUȚU, *drd.*, specialitatea *Literatura română*,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: Diana VRABIE, *dr.*, *conf. univ.*

Abstract: *The text of Dumitru Crudu „Oameni din Chișinău” is a text of the detail, which can be read as both a short prose volume and a novel. Moreover, the volume contains many elements of dramaturgy, even poetry. In the 13 papers in the book, the characters circulate freely from one text to another, the same oppressive atmosphere of Chisinau in pseudo-war and the maximum tension is from the first to the last pag. An important thing in the book, borrowed from the theater, is the accentuating details, the play with the objects. In many prose, objects become characters.*

As I have said, the details create the charm of the text, where, from their point of view, the phenomenon of social partition, split, better said. Here, the characters are divided into groups, depending on their vision of the Russian at the time and time of the opera, more precisely, in 2009, in the city of Chisinau.

Keywords: *detail, character, society, russian, history, image.*

Interacțiunea dintre societate și opera artistică a fost semnalată încă în Antichitate. Drept consecință a cercetării de mai multe secole, literatura a început să fie considerată rezultat al utilizării inedite a materialului lingvistic de către colectivitatea umană, ea fiind concepută drept o expresie a societății, iar scriitorul – o instanță inseparabilă de aceasta. Prin urmare, examinarea operei literare devine posibilă și se cere examinată, în anumite condiții, în relație cu contextul social și istoric.

Această relație complexă a dat naștere, ulterior, unui nou domeniu de explorare în literatură: *imagologia*, definită în accepția lui Daniel – Henri Pageaux, drept *studiul imaginilor sau al reprezentărilor străinului* [10, p. 81] și care, presupune *situarea omului în spațiu și în timp implicând, în cele din urmă, raportarea sa esențială, oarecum globală la celălalt*. [2, p. 95]

Imaginea străinului în oglinda unui popor are vaste reflexe, fie că este văzută dintr-o perspectivă favorabilă sau, din contra, dintr-un unghi care-i știrbește din splendoarea profilului, pentru că, atunci *când o colectivitate (confesională, etnică sau de altă natură) încearcă să definească identitatea unei colectivități diferite, ea se raportează inevitabil la coordonatele propriei identități, punând în evidență asemănările și, mai ales, deosebiri* [11, p. 126].

Indiferent care este opțiunea de interpretare a acestuia, cert este că imaginea *celuilalt* în ochii noștri se reflectă inevitabil, proiectând un aspect sau altul. Imaginea *celuilalt* se construiește din dialogul dintre trecut și prezent și, indubitabil, din faptele istorice consumate, astfel încât, o teză despre imagine este *o incursiune în sfera reprezentărilor anistorice și istorice ale individului care participă la timpul umanității, dar și în sfera naturii umane* [4, p. 9].

În ultimele decenii, se remarcă o tendință evidentă de proiectare imagologică a străinului-rus în textele literare ale scriitorilor basarabeni, între care îl regăsim și pe scriitorul Dumitru Crudu cu o serie de scrieri. Unul dintre cele mai reprezentative în acest con-

ext este romanul *Oameni din Chișinău*, care, mai întâi de toate, este un text al detaliilor, în baza cărora se construiește ideea de scindare socială prin implicarea directă sau indirectă a personajelor din operă, care, de altfel, sunt diferite ca vârstă, sex, dar, mai ales, ca și mod de gândire, de memorare sau rememorare a lucrurilor, fiindcă, *datorită memoriei, omul are capacitatea de a se transpune în alt timp și spațiu, trecutul fiind revalorizat prin semnificațiile pe care omul i le atribuie* [ibidem, p. 35].

Pentru a putea demara discuția legată de procesul de scindare socială, în plenitudinea sensului contextual, e binevenită actualizarea tehnicii detaliului, care este foarte importantă în surprinderea acestui „proces” literar, bazat pe valori morale, materiale și, mai mult de atât, pe idealuri culturale.

Astfel, în cele 13 capitole din romanul lui Dumitru Crudu personajele circulă liber dintr-un text în altul, într-o atmosferă apăsătoare a Chișinăului, dar, mai ales, într-un pseudo-război și într-o tensiune maximă, care persistă de la prima până la ultima pagină.

Dumitru Crudu creează în carte o tensiune ascendentă, unde ai impresia că toate „bombele” ascunse în primele pagini explodează la sfârșit. Tensiunea e creată între rușii și românii din Chișinău, dar și între diferitele generații, indiferent de naționalitate.

Un accent aparte este pus pe detaliile din operă, care sunt foarte importante în surprinderea ideii de scindare socială, adică, mai exact, a celui „fenomen” care separă oamenii în mai multe tabere, în conformitate cu preferințele, viziunile sau părerile pe care le au față de anumite lucruri, în cazul nostru, separarea se face în baza apartenenței la grupuri de susținători pro-români sau pro-ruși, care, de altfel, *implică o anumită reconstruire a imaginarului unei epoci, a felului cum indivizii unui grup social au interpretat realitatea* la un anumit moment [ibidem, p. 78], și cum, mai ales, aceste interpretări au influențat gândirea altor generații.

Astfel, jocul cu obiectele, care, de altfel, pare un lucru neînsemnat, aici, capătă o valoare aparte la nivelul diverselor registre. De exemplu, în contextul unei seri în familie, cărțile *Liudi s Dablina* și *Oameni din Dublin* transmit mai multe despre personajele principale, decât reușesc să spună ei direct. Astfel, Vova, un susținător înverșunat al puterii prorusse, citea, evident, varianta în rusă a cărții, pe când Mariana prefera varianta în limba română, din dialogul celor două versiuni declanșându-se un adevărat război.

Un alt conflict între soți, îi are drept protagoniști pe Valentina Pavlovna care *avea boală pe oamenii care răcneau contra președintelui pe care ea atât de mult îl iubea* [3, p. 64] și pe soțul ei, Anatol Vasilievici, numit în aceeași variantă slavă, dar care, era un protestatar activ din paradigma celor cu viziuni pro-române, creându-se, astfel, o barieră între ei, marcată de valori diferite, astfel încât, *ambiguitatea conceptului de diferență a adus cu sine în centrul atenției conceptul de frontieră (culturală, geografică, istorică, interdisciplinară etc.), la fel de interesant și provocator* [1, p. 10].

La fel, și revistele *Moldova*¹¹ și *Akvareli*¹² se regăsesc în tot volumul, constituind niște elemente esențiale pentru profilurile celor două personaje feminine: Mariana, care *era, de felul ei o fotografie de la revista Moldova* [3, p. 45] și Natașa, care *era o paginatoare de la revista Akvareli* [ibidem, p. 48], două fete tinere, dar cu viziuni total opuse, dar și pentru chelnerul de la restaurantul „Vatra Neamului”, care, găsind revistele uitate pe o masă, *fuma indolent cu picioarele întinse și schimba locurile revistelor, punând-o când pe una, când pe cealaltă deasupra* [ibidem, p. 26], fapt care trădează un moment de ezitare, de nehotărâre.

¹¹Revistă în limba română, apărută în Republica Moldova (1966). Zonele de difuzare sunt Republica Moldova și România. Apare o dată la două luni.

¹²Revistă pentru femei, care apare atât în variantă română, cât și în rusă.

Aceeași Mariana se află într-o situație de neînțelegere și cu tatăl său, Vasile Gheorghievici, acesta din urmă fiind un adept al viziunilor pro-ruse, care citește exclusiv, ziarul *Moldova Suverană*¹³.

În capitolul intitulat *Vaporul alb*, lupta dintre un tânăr și o pensionară se produce, iarăși, la nivelul lecturii: Vlăduț, tânărul, citește *Timpul*¹⁴, iar pensionara – *Comunistul*¹⁵, acestea configurând, în cele din urmă, specificul fiecărei categorii de persoane, în funcție de vârstă, fapt care nu face decât să confirme ideea că psihomentalul indivizilor *este dat genetic și șlefuit de mediul în care trăiește* [5, p. 11] sau despre psihomentalul unui popor că ar avea justificare în conviețuirea indivizilor într-un anumit timp, dar și loc geografic.

Procesul de „descompunere” socială, în baza viziunilor (pro sau contra rușilor) pe care le au unele personaje, pe lângă faptul că s-a produs la nivelul familiei, mass-media sau în literatură chiar, vedem opinii separate față de ruși și din preferințele personajelor în ceea ce ține de artă.

Astfel, în capitolul „În sus pe Mihai Eminescu” surprindem scena din cadrul restaurantului „Vatra neamului” unde *răsună un cântec de-al Sofiei Rotaru – „A oseni tac blizca”*¹⁶ – , *pe care chelnerii, de regulă, îl puneau după ce patronul pleca, ceea ce nu putea să semnifice decât un singur lucru, că acesta deja se cărase* [3, p. 47], în caz contrar, se auzea doar Valentina Cojocaru și cântecul „*Trenule, mașină mică unde-l duci pe Ionică*”, preferatul șefului.

Nu mai puțin important în relevarea „fenomenului” de care ne ocupăm, sunt preferințele, mai mult sau mai puțin justificate pentru băuturile tari ale personajelor feminine, dat fiind faptul că *Natașa a abzis coniacul fabricat la Călărași, cerând unul din Tiraspol [...] stârnind suspiciunea Marianei care, ca să-i facă în ciudă, ceru ea coniacul ăla din Călărași* [ibidem, p. 49], evidențiind, astfel, caracterul ferm al protagonistelor, pentru că, *la femei, desigur, vanitatea este o calitate pură, căci datorită ei place tuturor* [9, p. 55].

În altă ordine de idei, dar cu aceeași referire la partea feminină, care, în mod normal ar trebui să însemne finețe și rafinament, calități atât de importante pentru o femeie de orice vârstă, pentru că *ceea ce e valabil în genere pentru alcătuirea fizică a unui popor se potrivește mai ales cu imaginea părții sale feminine* [6, p. 13], vom face referință la *Valentina Pavlovna care își vopsise buzele fleșcăite încă din perioada sovietică cu rujul sângeriu și strălucitor din Belarus și nici gând nu avea să-l schimbe cu altul* [3, p. 34], imagine-simbol pentru personajul sovietic, la fel de sugestivă pentru apartenența la un anumit grup de susținători.

Manifestări de acest gen s-au produs și la nivel lingvistic, despărțind personajele în grupuri de orientări sociale diferite, și evident, cu atitudini diverse față de limba Celuilalt: *Acum vreo lună, am parcat mașina în coasta ambasadei Rusiei și am luat-o pe jos până la magazinul universal și am fost tare fericită în ziua aceea, pentru că aproape toți care treceau pe lângă mine discutau în rusă* [ibidem, p. 17], iar pe de altă parte, îl avem pe tânărul care locuia în blocul de vizavi, *la etajul cinci și de când îl țin minte purta un maiou cu inscripția „Basarabia pământ românesc”* [ibidem, p. 30], ambele exemple arătând, mai

¹³Varianta nouă a ziarului sovietic „Moldova socialistă”. Este un ziar de limbă română, oficial al guvernului Republicii Moldova, care este publicat zilnic la Chișinău. Avea un tiraj de circa 100.000 pe zi în anul 1994.

¹⁴Este un ziar cotidian de limbă română din Republica Moldova.

¹⁵Este un ziar săptămânal al Partidului Comuniștilor din RM, apărut în 1995.

¹⁶[rus.] „А осень так близко” – „Тоamna e atât de aproape”

întâi de toate, patriotismul de care dau dovadă personajele, pentru că, *omul este văzut prin prisma relației cu pământul pe care trăiește și cu idealurile ce-l animă* [8, p. 37].

Astfel, acest lucru nu poate însemna altceva decât faptul că *atitudinea față de idiomul celuilalt a fost diferită de la epocă la epocă, de la însușirea acestuia (în semn de respect față de Celălalt, ca o recunoaștere a superiorității străinului prin limbă) până la desconsiderare (prin comparație cu graiul indigen)* [ibidem, p. 108].

Percepând situația ca pe o „babilonie” mai degrabă interioară, conchidem că *natura conflictelor este legată de modul de agregare socială; aceasta este în funcție de modul de constituire a identităților* [7, pp. 44-45]. Astfel, fiind oarecum justificat faptul că undeva printre protestatarii pro-români se afla și *soțul Valentinei Pavlovna cu un tricolor în mână* [3, p. 37] pe când, nenea Vasea, șoferul de troleu, agăță fără frică, un steag roșu pe parbrizul mașinii, aceasta fiind, nu altceva decât, un mod de afirmare a sinelui, sau de confirmare a propriilor trăiri, pentru că, *atunci când ne referim la existență, o facem indirect, folosind reprezentări care constituie existența pentru noi* [2, p. 32].

Ca urmare, procesul de scindare socială în textul lui Dumitru Crudu implică, în cele din urmă, și elemente de imagologie, de lingvistică, și poate chiar, de psihocritică, pe care, cumulându-le și descoperindu-le de la cele mai mici detalii, creează, inevitabil, portrete, pentru că, mai înainte de toate, o teorie despre imagine este o teorie despre om, *aceasta fiind o formă a culturii umane, un stadiu superior de gândire, întrucât deschide universul semnificațiilor* [4, p. 64].

Bibliografie:

1. ANDRAȘ, Carmen. *România și imaginile ei în literatura de britanică*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2003. 447 p. ISBN 973-35-1562-0
2. CHICIUDEAN, Ion. *Imagologie. Imagologie istorică*. București: comunicare.ro, 2003. 275 p. ISBN 973-8376-91-2
3. CRUDU, Dumitru. *Oameni din Chișinău*. București: Editura Tracus Arte, 2011. 115 p. ISBN 978-606-8126-89-0
4. DABA-BUZOIANU, Corina. *Morfologia imaginii*. Iași: Institutul European, 2013. 312 p. ISBN 978-973-611-922-4
5. GRUIA, Lucian. *Românii în oglinda timpului*. Postfață de Eugen Evu. Cluj: Editura Limes, 2016. 168 p. ISBN 978-973-726-981-2
6. HEITMAAN, Klaus. *Oglinzi paralele*. București: Editura fundației culturale române, 1996. 246 p. ISBN 973-677-040-7
7. IACOB, Luminița. *Etnopsihologie și imagologie. Sinteze și cercetări*. București: Editura Polirom, 2003. 256 p. ISBN 973-681-309-6
8. IVANOV, Leonte. *Imaginea rusului și a Rusiei în literatura română. 1840-1948*. Chișinău: Editura Cartier, 2004. 288 p. ISBN 9975-79-297-9
9. KEZSERLING, Herman. *Analiza spectrală a Europei*. Iași: Institutul European, 1993. 334 p. ISBN 973-9148-29-8
10. PAGEAUX, Daniel-Henri. *Literatura generală și comparată*. Traducere de Lidia Bodea. Cuvânt introductiv de Paul Cornea. Iași: Editura Polirom, 2000. 256 p. ISBN 9736833771
11. VRABIE, Diana. *Ipostaze ale rusului în proza contemporană din Basarabia*. In: *Minorități și identități naționale în spațiul central și est-european*, Iași, Timpul, 2017, pp 125-129.